

УДК 331.45(075)

**НАВЧАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА БЕЗПЕКИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ - ЗАПОРУКА БЕЗПЕЧНОГО ЖИТТЯ**
викл. В.Г. Сипко, к.х.н., доц. О.В. Дашковська*, викл. Кондратюк В.М.

Обласні курси удосконалення керівних кадрів НМЦ ЦЗ та БЖД

Дніпропетровської області МОН України, м. Дніпропетровськ,

** Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, м. Київ*

«У лиха один смак- гіркий і безутішний»

З кінця минулого століття і початку нового ХХІ – проблема забезпечення і підвищення безпеки у разі виникнення надзвичайних ситуацій стає однією з важливих соціально-політичних, економічних, соціально-демографічних та екологічних проблем.

І яку б сферу діяльності людини не взяти, в основі лежить освіта. Особливо ХХІ сторіччя характеризується масштабним розвитком новітніх технологій в житті і діяльності людини в усьому світі.

Ризик виникнення надзвичайних ситуацій на території України залишається високим. Зростає масштабність наслідків аварій, катастроф і стихійного лиха, що ставить проблему запобігання виникнення надзвичайних ситуацій і ліквідації або мінімізації їх наслідків у ряд найбільш актуальних.

Актуальність сучасного стану безпеки життєдіяльності визначається трьома основними складовими: зростанням природних небезпек, спричинених порушенням екологічної рівноваги в природному середовищі, кількості техногенних небезпек (аварії, катастрофи), особливо, під час експлуатації людиною складних технічних систем; соціальною напругою в суспільстві.

Найбільшу небезпеку в природній сфері становлять надзвичайні ситуації, зумовлені геофізичними чинниками, паводками, зсувами, ураганами, лісовими пожежами, а в техногенній сфері – радіаційними і транспортними аваріями, аваріями, пов'язаними з викиданням хімічно і біологічно небезпечних речовин, вибухами, пожежами, гідродинамічними аваріями та аваріями на системах комунально-енергетичного господарства.

Наслідки надзвичайних ситуацій (НС) становлять серйозну загрозу безпеці людині, суспільству, а також стабільності розвитку економіки держави.

Зростання валового національного продукту у кожній державі завжди супроводжується забрудненням довкілля, що негативно впливає на популяції живого світу, зростає кількість спадкових генетичних аномалій. Аналіз і спостереження вчених свідчать про те, що коли забруднення атмосфери в 1,2-1,5 рази перевищує санітарно-гігієнічні норми, то виникають захворювання імунної системи. А коли кількість спадкових генетичних аномалій в суспільстві досягає 30 відсотків, то згідно до біологічних законів нація починає зникати.

Розвиток сучасної цивілізації підтверджує те, що людству не уникнути техногенних аварій, стихійних лих, екстремальних ситуацій, несприятливих побутових подій і ситуацій, внаслідок яких гинуть люди, знищуються матеріальні і культурні цінності (про що свідчать НС, які мали місце: на Далекому Сході – Росія, Китай, Японія, в Одеській області та інші), - а економіці завда-

ються величезні збитки вражаючих масштабів, що призводить до погіршення стану довкілля й умов життєдіяльності населення.

Основними причинами виникнення НС можуть бути:

- вплив зовнішніх природних факторів, які призводять до корозії і старіння матеріалів споруд, конструкцій;
- помилки, які спостерігаються при відпрацюванні проектно-виробничої документації, при проведенні пошукових робіт, проектувань, неякісне виконання будівельних робіт, разом з тим низька якість будівельних матеріалів та конструкцій, порушення стандартів і технологій виготовлення та будівництва;
- стихійні явища, особливо значне місце займають інфекції, про що свідчать матеріали телерадіомовлення та друкованих ЗМІ;
- порушення правил техніки безпеки при проведенні робіт в різних галузях виробництва та технологічних процесів;
- на технологічні процеси, обладнання та матеріали для побудови споруд впливають: навантаженість, швидкість, великі температури, тиск, вібрація, процеси окислення;
- порушення правил експлуатації та технологічних процесів (пожежі, вибухи небезпечних хімічних речовин, котлів, вугільного пилу і метану в шахтах, та інші);
- людський фактор, помилки в роботі персоналу, низька професійна підготовка й виконавча дисципліна, некомпетентність, низькі рівень відбору кадрів, юридична освіченість персоналу, недосконалість законодавчої бази та її застосування.

Основними причинами зазначених недоліків, у більшості випадків, є відсутність досвіду, а іноді і необхідних знань. Ось чому в девізі Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) передбачено запобігання виникненню НС. Це є комплекс заходів, що проводиться завчасно і спрямовується на максимально можливе зменшення ризику виникнення їх, а також на збереження життя та здоров'я людей, зниження розмірів збитків у природному середовищі і матеріальних втрат у разі їх виникнення.

Кодексом цивільного захисту України (від 02.10.2012 року № 5403-VI, ст. 43-70) передбачено:

- моніторинг і прогнозування НС;
- спостереження, лабораторний та інший контроль за навколишнім середовищем, продуктами харчування, водою тощо.

В Єдиній державній системі цивільного захисту напрацьовано декілька нормативно-правових актів стосовно підготовки населення, особливо, діям у НС.

Такими документами є:

- Постанови КМУ: від 26 липня 2001 року № 874 «Про удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних

кадрів і фахівців у сфері цивільного захисту», від 26 червня 2013 року № 444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях»;

- Наказ МНС України № 97 від 23 квітня 2001 року, який зареєстровано в Мініюсті України 6 червня 2001 року за № 481/5672 «Про затвердження порядку здійснення підготовки населення на підприємствах, в установах та організаціях до дій при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру»;
- Національний стандарт України «Безпека у надзвичайних ситуаціях. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» ДСТУ 5058: 2008;
- Наказ № 969/922/216 від 21.10.2010 г. «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності, цивільного захисту у вищих навчальних закладах України», зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 9.11.2010 р. за №1057/18352

На нашу думку, покращення стану у викладанні державних нормативних дисциплін може бути тільки при налагодженій і плідній співпраці МОН та ДСНС, як центральних органів виконавчої влади, на які покладено реалізацію питань з ЦЗ, особливо з підготовки відповідних категорій населення.

Особливе місце в цій роботі повинно належати всім працівникам ВНЗ, які займаються підготовкою фахівців технічного і гуманітарного напрямів – це майбутні керівники-високопосадовці, на плечі яких буде покладена відповідальність за життя та здоров'я людей, які будуть очолювати ці заходи безпеки.

На засіданнях науково-методичної ради ЦЗ та БЖД Дніпропетровської області, яка працює на громадських засадах, неодноразово піднімалися найбільш болючі питання щодо підвищення якості підготовки студентів ВНЗ області з нормативних дисциплін, зазначених у спільному наказі.

Безумовно, покращенню методів та прийомів навчання у сфері ЦЗ допомагає тісний зв'язок більшості кафедр БЖД і ЦЗ з суб'єктами господарювання. Це дає можливість викладацькому складу приймати участь в організації досліджень при проведенні навчань на великих підприємствах: металургійний завод ім. Петровського, Нижньодніпровський трубний завод, Південний машинобудівельний завод, ВАТ «Дніпрошина» тощо.

Разом з тим, слід зауважити, що в Кодексі цивільного захисту України, який набрав чинності і вступив в дію з 1 липня 2013 року, главою 10 (ст. 39-42) передбачено «Організація навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» і здійснюється:

1. за місцем роботи – працюючого населення;
2. за місцем навчання – дітей дошкільного віку, учнів та студентів;
3. за місцем проживання – непрацюючого населення.

ДСТУ 5058:2008 передбачає розподіл населення на групи навчання: групи А, Б, В і Г:

- група А – особи керівного складу ЦЗ та інші управліські кадри та фахі-

вці, на яких поширюється дія Закону України у сфері ЦЗ;

- група Б – працівники підприємств, установ, організацій;
- група В – студенти та вихованці дошкільних навчальних закладів;
- група Г – особи, не зайняті у сфері виробництва й обслуговування.

Крім того, в ЄДС ЦЗ діють навчально-методичні установи системи цивільного захисту населення, території – це постійно діючі навчально-методичні центри цивільного захисту та територіальні курси, які забезпечують функціональне навчання керівних кадрів і фахівців ЦЗ, а також забезпечують виконання місцевими органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування завдань стосовно підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях.

Функціональне навчання – це форма підвищення кваліфікації керівних кадрів і фахівців у сфері ЦЗ, що забезпечує своєчасне та систематичне оновлення, поглиблення спеціальних знань і практичних навичок, необхідних для виконання певних функцій щодо запобігання виникненню НС і реагування та ефективного керування у сфері ЦЗ.

Разом з тим, практична діяльність органів управління, сил системи і заходи щодо протидії катастрофам ще не завжди ефективні і не дають бажаних результатів. Не у повній мірі використовуються резерви і можливості сучасних соціально-економічних механізмів підвищення рівня безпеки потенційно-небезпечних об'єктів (декларування безпеки, ліцензування діяльності з їх експлуатації, страхування відповідальності за завдані збитки громадянам, державна експертиза у сфері захисту населення і територій). Є суттєві недоліки у практиці реагування на надзвичайні ситуації, прийнятті управлінських рішень, організації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Неабияке значення в системі підготовки, особливо непрацездатного населення, займають консультаційні пункти з питань ЦЗ при житлово-експлуатаційних організаціях та сільських (селищних) радах, які створюють відповідні органи влади. Консультаційні пункти є осередками просвітницько-інформаційної пропаганди знань серед населення відповідної адміністративної території з питань захисту та дії у НС, вони створюються та діють в межах території, що ними обслуговується. Порядок створення і функціонування консультаційних пунктів визначено Наказом МНС України від 7 червня 2011 року № 587.

Таким чином, слід зауважити, що реалізація заходів у сфері запобігання виникненню НС є одним із головних пріоритетних напрямків роботи КМУ, центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, установ, організацій незалежно від форм власності.

Отже, в умовах подальшої глобалізації економіки та розвитку науково-технічного прогресу проблема створення системи безпеки життя і діяльності людини набуває особливої актуальності. Одним із напрямків вирішення про-

блеми є формування високої внутрішньої культури населення і, насамперед, молоді, що головним чином визначається рівнем освіти та інформованості.

Пропозиції:

1. Заборонити, особливо в технічних вищих навчальних закладах, скорочення часу, відведеного на нормативні дисципліни «Безпека життєдіяльності», «Цивільний захист», «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі» без погодження з ДСНС.

2. Недоцільно проводити суміщення дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Цивільний захист», «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі» в одну дисципліну БЖД.

3. Забезпечити науково-методичною літературою, підручниками та посібниками з ЦЗ та БЖД.

4. Обов'язкове включення до складу Державних екзаменаційних комісій викладачів нормативних дисциплін; а в дипломних проектах, роботах студентів-випускників більше уваги приділяти розділам, пов'язаним з ЦЗ, БЖД, охороною праці.

Зазначені пропозиції повністю відображені у трьохсторонньому наказі № 969/922/216 від 21.10.2010 г. «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності, цивільного захисту у вищих навчальних закладах України», зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 9.11.2010 р. за №1057/18352, і його виконання дозволить вирішити існуючі проблеми.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI.
2. Постанова КМУ № 874 від 26.07.2001 р. «Про удосконалення системи підготовки, перегідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів і фахівців у сфері цивільного захисту», від 26 червня 2013 року № 444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях».
3. Наказ МНС України № 97 від 23.04.2001 р. «Про затвердження порядку здійснення підготовки населення на підприємствах, в установах та організаціях до дій при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру».
4. ДСТУ 5058:2008 Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях.
5. Журнал «Надзвичайна ситуація».- № 5/2010.
6. Журнали «Безпека життєдіяльності».- 2012-2013.